

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته علوم حدیث

گرایش نهج البلاغه

عنوان پایان نامه

سرمایه اجتماعی در کلام امام علی (علیه السلام)

استاد راهنما

دکتر سید کاظم طباطبایی

استاد مشاور

دکتر غلامرضا صدیق اورعی

دانشجو

سید حسن حسینیان

ماه و سال دفاع

شهریورماه نودودو

تمام حقوق این اثر متعلق به دانشکده علوم حدیث است.

چکیده

موضوع این پژوهش عبارتست از "سرمایه اجتماعی از دیدگاه امام علی (علیه السلام)". در بخش اول، ابتدا پیشینه نظری مورد بررسی قرار گرفته و سرمایه اجتماعی از دیدگاه صاحب‌نظران عمده معرفی و تعریف گردیده است. سپس سطوح خرد، میانی و کلان و ابعاد ساختاری، هنجاری و شناختی و عناصر آن شامل آگاهی، اعتماد، مشارکت و مواردی از این قبیل مورد بحث و بررسی قرار گرفته‌اند. در ادامه پیشینه پژوهش‌های انجام شده در داخل و خارج از کشور با ذکر دستاوردهای هر یک بیان شده است. در بخش دوم با توجه به سخنان امام علی (علیه‌السلام) با رویکرد کلی مراجعه به کتاب شریف *نهج‌البلاغه* و سایر منابع در بر گیرنده فرمایشات امام بزرگوار از جمله کتاب *غرر الحکم و درر الکلم* بطور خاص مفهوم سرمایه اجتماعی باز تعریف شده، ابعاد، عناصر و راه‌های افزایش این نوع سرمایه در سطح فرد و جامعه، همچنین موانع شکل‌گیری آن و عوامل تضعیف‌کننده و حتی نابودکننده این نوع سرمایه مورد بررسی قرار گرفته است.

کلید واژه‌ها: سرمایه اجتماعی، امام علی (علیه السلام)، *نهج‌البلاغه*، مشارکت اجتماعی، اسلام و مطالعات اجتماعی.

فهرست

عنوان	شماره صفحه
مقدمه	۹
۱. فصل اول - کلیات پژوهش	
۱.۱. بیان مساله مورد پژوهش	۱۳
۱.۲. اهمیت و ضرورت موضوع پژوهش	۱۵
۱.۳. سوالات پژوهش	۱۶
۱.۴. کلید واژه‌ها	۱۷
۲. فصل دوم - مبانی نظری و تجربی سرمایه اجتماعی	
۲.۱. پیشینه نظری	۱۹
۲.۱.۱. سرمایه اجتماعی چیست؟	۱۹
۲.۱.۲. تاریخچه سرمایه اجتماعی	۲۰
۲.۱.۳. رویکردهای متفاوت درباره سرمایه اجتماعی	۲۲
۲.۱.۴. آراء صاحب‌نظران درباره سرمایه اجتماعی	۲۵
۲.۱.۴.۱. پیر بورديو	۲۵
۲.۱.۴.۲. جیمز کلنن	۲۶

فهرست

شماره صفحه	عنوان
۲۸	۳.۴.۱.۲. رابرت پاتنام
۳۰	۴.۴.۱.۲. فرانسیس فوکویاما
۳۱	۵.۴.۱.۲. آنتونی گیدنز
۳۲	۶.۴.۱.۲. آبی
۳۴	۷.۴.۱.۲. آلهندرو پورتس
۳۵	۵.۱.۲. جمع‌بندی و تحلیل پیشینه نظری
۳۸	۲.۲. پیشینه تجربی
	۱.۲.۲. پژوهش‌های انجام شده در داخل کشور
	۱.۱.۲.۲. رابطه سرمایه اجتماعی با هویت اجتماعی دانشجویان "مطالعه موردی یازده دانشگاه دولتی شهر تهران مهر ۱۳۸۲"
۳۹	۲.۲.۱. عوامل موثر بر شکل‌گیری اعتماد اجتماعی دانشجویان
	۳.۲.۱. سنجش میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی مشهد در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ و عوامل مؤثر بر آن
۴۱	۴.۲.۱. سرمایه اجتماعی و عوامل مؤثر بر شکل‌گیری آن در شهر تهران
۴۲	۵.۲.۱. نقش تعاملات دانشجویان و اساتید در تکوین سرمایه اجتماعی دانشگاهی
۴۳	۶.۲.۱. پژوهشی پیرامون عدالت اجتماعی در قرآن و نهج البلاغه

۷. ۱. ۲. بررسی رابطه دینداری و سرمایه اجتماعی مطالعه تطبیقی دانشجویان
 کارشناسی زن دانشگاه تبریز ۴۴
۸. ۱. ۲. رهبری دانشگاهی و سرمایه اجتماعی، رویکردی جامعه شناختی به مدیریت
 آموزش عالی ۴۴
۹. ۱. ۲. سرمایه اجتماعی، شبکه و جنسیت، بررسی ویژگیهای ساختی، تعاملی و کارکردی
 شبکه اجتماعی زنان و مردان در تهران ۴۵
۱۰. ۱. ۲. سرمایه اجتماعی و توسعه اقتصادی، مطالعه موردی در روستاهای شهر کاشان ۴۵
۱۱. ۱. ۲. بررسی سرمایه اجتماعی و عوامل مؤثر بر شکل‌گیری آن در سطح محله
 (مطالعه موردی محله‌های منطقه ۹ شهرستان مشهد) ۴۷
۱۲. ۱. ۲. کیفیت زندگی شهروندان و رابطه آن با سرمایه اجتماعی در شهر مشهد ۴۸
۱۳. ۱. ۲. بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر رضایت از زندگی (مطالعه موردی دانشجویان
 دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد) ۴۸
۱۴. ۱. ۲. طراحی مدل مفهومی سرمایه اجتماعی با تاکید بر آموزه های نهج البلاغه ۴۹
۲. ۲. پژوهشهای انجام شده در خارج از کشور
۱. ۲. ۲. دین و سرمایه اجتماعی در دانشگاه کوپنز کانادا ۵۰

۲.۲.۲.۲	دیدگاه‌هایی درباره سرمایه اجتماعی، توسعه اجتماعی و توسعه اقتصاد اجتماعی در	
۵۰	چهار مؤسسه واگذاری زمین در اجتماعات محلی شان	
۲.۲.۲.۳	آیا سرمایه اجتماعی در حال تولید است؟ اقتصاد اجتماعی و توسعه اقتصاد محلی	۵۱
۲.۲.۳	جمع‌بندی و تحلیل پیشینه تجربی	۵۲
	۳. سرمایه اجتماعی در کلام امام علی (علیه السلام)	
۳.۱	عناصر و ابعاد سرمایه اجتماعی در کلام امام علی (علیه السلام)	۵۵
۳.۲	آگاهی، اعتماد، مشارکت	۶۰
۳.۳	سلسه مراتب سرمایه اجتماعی - حوزه خرد و کلان	۶۲
۳.۴	سرمایه اجتماعی در نهج‌البلاغه	۶۵
۳.۴.۱	خانواده، اصالت خانوادگی، دوستان	۶۵
۳.۴.۲	عزت و کرامت	۷۱
۳.۴.۳	وحدت فردی و اجتماعی وانسجام گروهها	۷۹
۳.۴.۴	انجام کارهای خیرخواهانه	۸۰
۳.۴.۵	وفای به عهد، راستگویی، پاکدامنی	۸۱
۳.۴.۶	مشارکت و پیوندهای مدنی	۸۴

فهرست

عنوان	شماره صفحه
..... عدالت و رعایت حقوق متقابل ۳.۴.۷	۸۷
..... آگاهی، اعتماد ۳.۴.۸	۹۱
..... سایر موارد ۳.۴.۹	۹۲
..... جمع‌بندی توصیه‌های امام علی (علیه السلام) ۳.۵	۹۷
..... استفاده از آموزه‌های انسان‌های کامل ۳.۶	۹۸
..... نتیجه‌گیری ۳.۷	۱۰۱
..... منابع و ماخذ ۳.۸	۱۰۳

مقدمه

عامل سرمایه به خاطر نقشی که در اشکال گوناگون توسعه دارد همواره مورد توجه بوده است. افراد و مردم عادی از دیدگاهی و صاحب‌نظران از زاویه‌ای دیگر به این مقوله علاقه داشته و حساسیت نشان می‌دهند. اقتصاددانان کلاسیک عوامل اصلی شکل‌گیری رشد اقتصادی را در سرمایه فیزیکی مانند پول و ماشین آلات و سپس در نیروی کار افراد خلاصه می‌کردند. در دهه شصت میلادی نئوکلاسیک‌ها ایده سرمایه انسانی را مطرح کردند که به واسطه آن اعضای جامعه از طریق بهره‌گیری از آموزش، به خصوص آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، می‌توانند توانایی خود را تقویت و افزایش تولید را تسهیل کرده، رشد اقتصادی را بیش از پیش سرعت ببخشند.

در کنار سرمایه فیزیکی و سرمایه انسانی، مفهوم سرمایه اجتماعی بطور جدی از سالهای ۱۹۸۰ به بعد وارد ادبیات علوم اجتماعی به خصوص جامعه‌شناسی شده و در شکل اولیه‌اش ابتدا توسط افرادی چون جاکوبز^۱، بوردیو^۲، پارسون^۳ و لوری^۴ مطرح می‌شود اما توسط کسانی چون کلمن^۵، رابرت پاتنام^۶ و پورتس^۷ بسط و گسترش داده می‌شود. (ازکیا، ۱۳۸۳: ۲۷۸ و ۲۷۷) در جامعه‌شناسی و علوم سیاسی، برای کمیت و کیفیت هنجارها از مفهوم سرمایه اجتماعی استفاده می‌شود. اما این مفهوم نسبتاً جدید در علوم اجتماعی چه تعریفی دارد؟

انسان به طور ذاتی در تعامل با دیگران نیازهای خود را برطرف ساخته و گذران امور می‌کند. اثرات این کنش‌های متقابل در نقش آنها تا حدی است که حذف آن، زندگی را غیر ممکن می‌سازد. اما در این میان

¹ - Jacobs, Jane

² - Bourdieu, Pierre

³ - Parson

⁴ - Loury, Glenn

⁵ - Coleman, James

⁶ - Putnam, Robert

⁷ - Portes, A

دانشمندان علوم اجتماعی با نگرشی کنجکاوانه در جوامع به شناسایی این کنش‌ها پرداخته و به مجموع عواملی پی برده‌اند که آن را "سرمایه اجتماعی" نامیده‌اند. مفهوم سرمایه اجتماعی در برگیرنده مفاهیمی همچون اعتماد، همکاری و همیاری میان اعضای یک گروه یا یک جامعه است که نظام هدفمندی را شکل می‌دهند و آنها را در جهت دستیابی به هدفهای ارزشمند هدایت می‌کند. از این جهت شناخت عوامل موثر در تقویت یا تضعیف سرمایه اجتماعی می‌تواند در گسترش ابعاد سرمایه اجتماعی کمک کرده، موجب افزایش عملکرد اجتماعی و اقتصادی افراد در جوامع شود. مفهوم سرمایه اجتماعی که پیشینه جامعه‌شناسانه دارد، بستر مناسبی برای بهره‌وری سرمایه انسانی و فیزیکی و راهی برای نیل به موفقیت قلمداد می‌شود. مدیران و کسانی که بتوانند در سازمان، سرمایه اجتماعی ایجاد کنند، راه کامیابی شغلی و سازمانی خود را هموار می‌سازند. به همین طریق ایجاد سرمایه اجتماعی توسط دولتمردان در سطح جامعه بوجود آورنده استحکام و قوام حاکمیت است.

سرمایه اجتماعی به طور خلاصه "به معنای مجموعه‌ای از قوانین، هنجارها، الزامات (تعهدات)، روابط متقابل و اعتماد حک شده در روابط اجتماعی، ساختارهای اجتماعی و سلسله مراتب نهادی می‌باشد که اعضای آن را قادر به دستیابی به اهداف جمعی و فردیشان می‌سازد." (کلمن، ۱۹۸۸: ۱۴)

تازگی و نیروی اکتشافی سرمایه اجتماعی دو سرچشمه دارد، نخست آنکه این مفهوم بر پیامدهای مثبت جامعه‌پذیری متمرکز است. دوم آنکه پیامدهای مثبت را در چارچوب وسیعتر بحث سرمایه جای می‌دهد و توجه را به این نکته جلب می‌کند که چطور چنین اشکال غیر پولی می‌توانند سرچشمه‌های مهم قدرت و نفوذ باشند. (پورتس، ۱۳۸۵: ۳۱۵)

سرمایه اجتماعی در دو دهه اخیر به عنوان یک دیدگاه نظری موثر، پذیرش گسترده‌ای بدست آورده است. این در حالی است که در مورد تعاریف کلیدی اجماع نظری در میان متفکران این حوزه حاصل نگردیده است. از همین رو سرمایه اجتماعی موضوع مطالعات وسیع و متنوع نظری و تجربی در سالهای اخیر بوده و ارتباط آن با سطوح

توسعه سیاسی و اقتصادی در سطح کلان و کارآمدی و موفقیت‌های فردی در سطح خرد، مورد بررسی قرار گرفته است. (توسلی، ۱۳۸۴: ۲)

در ایران نیز اولین مقالات ارائه شده با موضوع سرمایه اجتماعی به اوایل سالهای دهه ۸۰ برمی‌گردد. همانند سایر تئوریهای علوم انسانی وارداتی مفهوم سرمایه اجتماعی با این خطر روبروست که با ساده‌سازی‌ها و بدفهمی‌هایی مواجه شود که بسیاری از دیگر واژگان تخصصی شده‌اند. مفهوم این واژه اگر چه به ظاهر ساده است اما تحقق آن در عالم بیرون و در جامعه، فرآیندی بس پیچیده است. سرمایه اجتماعی را نمی‌توان همچون سایر سرمایه‌ها، با "برنامه‌ریزی" تولید کرد. سرمایه اجتماعی به مانند پروژه نیست، بلکه پروسه است. سرمایه اجتماعی با دستورالعمل و موعظه و خطابه تولید نمی‌شود، بلکه در زمانی نسبتاً طولانی و با عمل تک‌تک کنشگران اجتماعی شکل می‌گیرد. سرمایه اجتماعی آینده تمام نمای هر آن چیزی است که ملتها از فرهنگ و تمدن و اخلاق و تاریخ و فناوری دارند. همچنین یگانه سرمایه‌ای است که تولید نهایی‌اش نزولی نمی‌شود. سرمایه اجتماعی پدیده‌ای خودافزاست و اگر در مسیر رشد باشد خود را به گونه‌ای فزاینده تقویت می‌کند، لیکن اگر در مسیر تخریب باشد بهمن وار به تخریب خود می‌پردازد. (فرانکوئیس، ۱۳۸۶: ۲۲ و ۲۱)

در پژوهش حاضر تلاش شده است با توجه به دامنه شمول سرمایه اجتماعی شامل حوزه کلان(جامعه)، میانی(گروه‌ها و اجتماعات) و خرد(فرد) ضمن ارائه تعاریف ارائه شده در این خصوص، بطور خاص دیدگاه‌های امام علی (علیه‌السلام) در مورد چگونگی ایجاد، افزایش و حفظ این نوع سرمایه با استناد به کتاب شریف نهج‌البلاغه بیان گردد.

فصل اول

کلیات پژوهش

۱.۱. بیان مساله مورد پژوهش

گرچه تعاریف بسیاری در حوزه‌های مختلف از سرمایه اجتماعی ارائه گردیده ولی بطور خلاصه سرمایه اجتماعی یعنی اینکه روابط مهم هستند. از همین رو اهمیت جایگاه سرمایه اجتماعی در حکومتها امروزه سخت مورد توجه قرار دارد به طوری که همواره موجب گفت‌وگوهای متعدد و گاه متضاد در عرصه مباحث اجتماعی شده و قرائت‌های گوناگونی از آن ارائه گردیده است.

یکی از سرمایه‌های مهم هر جامعه که از مولفه‌های اساسی و مؤثر در توسعه و ثبات آن کشور محسوب می‌شود، سرمایه اجتماعی است. سرمایه‌ای که زیربنای توسعه فرهنگی، اقتصادی، سیاسی یک کشور است. اهمیت این سرمایه، به اندازه‌ای است که از آن به عنوان ثروت نامرئی یک کشور یاد می‌کنند و از رهگذر این سرمایه حیاتی است که انسجام، اعتماد متقابل و حسن اطمینان و همبستگی در جامعه فراهم می‌شود و هر گونه کاهش در آن، منجر به کاهش مشارکتهای سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی شهروندان می‌شود. از طرف دیگر رشد آسیب‌ها و جرایم اجتماعی، بی‌اعتمادی، یاس و ناامیدی و احساس محرومیت نسبی و بسیاری از ناهنجاری‌ها نتیجه تقلیل سرمایه اجتماعی است.

سرمایه اجتماعی آینه تمام نمای هر آن چیزی است که ملت‌ها — در حوزه فردی و اجتماعی — از فرهنگ و تمدن و اخلاق و تاریخ و فناوری دارند. با ایجاد ارتباط با همدیگر و تلاش برای حفظ و تداوم آن، مردم قادر خواهند بود تا با یکدیگر کار کرده و به اهدافی دست یابند که اگر به تنهایی کار می‌کردند یا موفق نمی‌شدند و یا

به سختی به موفقیت می‌رسیدند. بدین معنی که هرچه مردم بیشتری را بشناسیم و با آنان در بینش و نگاه مشترك باشیم در سرمایه اجتماعی ثروتمندتر هستیم. (فیلد^۱، ۱۳۸۵: ۱) نوع و میزان سرمایه اجتماعی تابع نوع و ویژگی‌های اجتماع است و به نوبه خود در تسهیل کنشهای اجتماعی، تامین منافع فردی و جمعی و توسعه اقتصادی، سیاسی و فرهنگی موثر است. فرانسویس فوکویاما در مقاله “سرمایه اجتماعی و توسعه” سرمایه اجتماعی را عبارت از هنجارها یا ارزشهای به اشتراک گذاشته شده می‌داند که موجب تقویت همکاری اجتماعی بر اساس روابط اجتماعی واقعی می‌گردد.

در جوامع در حال گذار امروزی چون ایران به تبع ارتباط با جهان مدرن و اجرای برنامه‌های نوسازی از بالا توسط دولت، سرمایه اجتماعی قدیم - که همان ارتباط داخل گروهی بوده - دچار فرسایش گردیده و سرمایه اجتماعی جدید - که همان ارتباط بین گروه‌ها است - آن طوری که باید شکل نگرفته است، با نوعی نابسامانی اجتماعی در سطوح کلان و خرد روبرو هستیم که منبع اصلی زایش و افزایش انواع مسائل و آسیب‌های اجتماعی است. (عبداللهی، ۱۳۸۶: ۱۹۷). با توجه به این موضوع باید راهکارهای افزایش سرمایه اجتماعی که در واقع والاترین نوع سرمایه است شناسایی و ارائه گردند.

در این راستا پژوهش حاضر در صدد است تا در کنار نگرستن به مقوله سرمایه اجتماعی از دیدگاه صاحب‌نظران و ترجمه دیدگاه‌های وارداتی، با مراجعه به میراث فرهنگی بجای مانده از بزرگان و بطور خاص کلام امام علی (علیه السلام) در نهج البلاغه ضمن تعریف مشخصی از این نوع سرمایه مفاهیم و مصادیق کاربردی آنرا شناسایی و معرفی و راههای تحصیل سرمایه اجتماعی و بسط و گسترش آن را در بین آحاد جامعه تبیین کند.

^۱ - Field, David

۲.۱. اهمیت و ضرورت موضوع پژوهش

عصر حاضر گرچه به لطف پیشرفت ارتباطات به دهکده واحد جهانی تشبیه شده و تقریباً همه افراد از همه وقایع حتی در لحظه وقوع آنها در هر کجای دنیا بلافاصله باخبر می‌شوند، اما متأسفانه از طرفی روز به روز فاصله بین افراد جوامع مختلف از نهاد خانواده - به عنوان کوچکترین واحد جامعه - گرفته تا همه مردم یک کشور یک نوع واگرایی و عدم همبستگی بین اعضاء جامعه را در حال تجربه کردن هستند. در کشورهای انقلابی گرچه در ابتدا یک نوع اعتماد متقابل و همبستگی اولیه وجود دارد اما متأسفانه با گذشت زمان و با سرعتی مضاعف از شدت این همبستگی‌ها کاسته شده تا جایی که زمینه فروپاشی حکومت‌ها را نیز رقم می‌زند. کاهش دلبستگی عاطفی در خانواده و عدم مشارکت سیاسی مردم در انتخابات که به طور کاملاً آشکار تمام شئون زندگی‌شان را تحت تاثیر قرار می‌دهد نمونه‌هایی واضح از این واگرایی بین افراد جامعه است. صاحب‌نظران علوم اجتماعی با تمرکز بر این واقعیت، دلایل گوناگونی برای این نوع رفتار افراد جامعه بیان کرده، نظریات مختلفی برای برون رفت از وضع مخاطره آمیز عدم حساسیت افراد جامعه که عاملی بالقوه برای بروز شورش‌های اجتماعی و در شکل مثبت آن زمینه‌ساز انقلاب‌های مختلف و در نهایت، فروپاشی حکومت‌هاست ارائه کرده‌اند. با استناد به همین موضوعات است که، در برنامه چهارم توسعه سال ۱۳۸۳ دولت مکلف شده هر سال به طور مستمر نسبت به سنجش میزان سرمایه اجتماعی ایرانیان و احصای علل و عوامل موثر بر آن اهتمام ورزد.^۱ همچنین در جای - جای برنامه پنجم توسعه، بکار بردن عباراتی همچون منزلت اجتماعی، عدالت اجتماعی، امنیت اجتماعی، ناهنجاری اجتماعی^۲ و

۱- قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران - ماده ۹۸

۲- قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران - مواد ۱۸، ۱۲۴، ۱۹۵، ۲۰۹، ۲۲۷

بطور خاص پرداختن به موضوع سرمایه اجتماعی در مواد ۴۱ تا ۴۳ قانون فوق، اهمیت پرداختن به این مقوله و تدوین مبانی کاربردی و عملیاتی آن را به خوبی بیان می‌کند.

از طرفی مکتب شیعه اثنی‌عشری که علاوه بر قرآن مفتخر به در اختیار داشتن میراث امامان معصوم (علیهم‌السلام) است، معتقد است هیچ یک از شئون دنیوی و اخروی پیروان این مکتب بدون جواب فرو گذاشته نشده است. لذا ضرورت دارد با توجه به اهمیت موضوع سرمایه اجتماعی، برای تبیین و چگونگی تقویت آن در جامعه و شرایط و پیش نیازهای آن، در کنار مراجعه به دیدگاه‌های صاحب‌نظران غربی، با مراجعه به منابع دینی و به طور خاص کتاب شریف نهج‌البلاغه - به عنوان یکی از جامع‌ترین آنها از جهت دارا بودن دستورات حکومتی و مضامین اجتماعی و فردی - مبانی و مصادیق سرمایه اجتماعی مورد بررسی قرار گیرند.

۱.۳. سوالات پژوهش

مساله این پژوهش "سرمایه اجتماعی در کلام امام علی (علیه‌السلام)" است که در آن بطور خاص با مراجعه به کتاب شریف نهج‌البلاغه تا حد بضاعت به تبیین مفهوم سرمایه اجتماعی پرداخته خواهد شد. پرسش‌های آغازینی که این پژوهش در پی پاسخ به آنهاست عبارتند از:

الف) زیرساختها و مبانی نظری سرمایه اجتماعی چیست؟

ب) عناصر سرمایه اجتماعی از نظر نهج‌البلاغه کدامند؟

ج) شاخصه‌ها و ابعاد سرمایه اجتماعی از نظر نهج‌البلاغه چیست؟

د) آثار و نتایج بهره‌مندی از سرمایه اجتماعی از دیدگاه امام علی (علیه‌السلام) چه می‌باشد؟

ه) موانع شکل‌گیری سرمایه اجتماعی در کلام حضرت علی (علیه السلام) چیست؟

۴.۱. کلید واژه‌ها

- **سرمایه:** عبارتست از هر نوع دارایی مادی یا معنوی که مالک آنرا بسته به نوع دارایی از توانمندی بیشتری نسبت به سایر افراد یا گروه‌ها برخوردار می‌کند.

- **گروه:** عبارتست از هر مجموعه کوچک یا بزرگ از افراد مختلف که برای دستیابی به هدفی مشترک در کنار هم گردآمده‌اند.

- **رابطه:** عبارتست از هر کنش و واکنش بین افراد داخل یک گروه یا بین گروه‌های مختلف. در این پژوهش رابطه و شدت و ضعف آن، بعنوان عامل و ظرف بوجود آورنده و افزایش دهنده سرمایه اجتماعی است.

- **منزلت اجتماعی:** عبارتست از میزان احترام، مقبولیت و مورد تایید قرارگرفتن فرد توسط سایر افراد گروه یا جامعه.

فصل دوم

مبانی نظری و تجرّبی سرمایه اجتماعی

۱.۲. پیشینه نظری

در این بخش ابتدا سرمایه اجتماعی تعریف شده و تاریخچه آن ارائه می‌گردد. آنگاه اندیشمندان و صاحب‌نظران این نوع سرمایه معرفی و عوامل مؤثر بر شکل‌گیری سرمایه اجتماعی از منظر این افراد بررسی شده و در انتها نظریات ارائه شده جمع‌بندی و ارائه می‌گردد.

۱.۱.۲. سرمایه اجتماعی چیست؟

اینکه چه می‌دانید مهم نیست، مهم افرادی هستند که شما می‌شناسید و با آنها ارتباط دارید. در واقع می‌توان این تعریف را چکیده‌ای از نظریات متعارف درباره سرمایه اجتماعی دانست، نظریاتی که بواسطه تجربه در این زمینه ارائه گردیده‌اند.

بانک جهانی، سرمایه اجتماعی را به عنوان "ثروت نامرئی یک کشور" در نظر می‌گیرد و آن را در بر گیرنده نهادها و روابط و هنجارهایی می‌داند که تعاملات اجتماعی را شکل می‌دهند.

ایده اساسی سرمایه اجتماعی این است که خانواده، دوستان و شرکا و همکاران شخص سرمایه مهمی را تشکیل می‌دهند. سرمایه‌ای که به هنگام مواجهه با یک بحران فی‌نفسه مفیدند، این امر در مورد گروهها نیز صادق است، اجتماعاتی که متشکل از انواع و اقسام شبکه‌های اجتماعی و انجمن‌های مدنی هستند در رویارویی با